

Den nyliberala utbildningsförändringen, dess drag och konsekvenser

Dennis Beach

Det har skett en massiv omvandling av lärarnas, andra pedagogers och andra tjänsteutövares socialt användbara arbete i Europa under de senaste årtiondena. Det har skapats en objektiverad form av arbetskraft för mervärdesproduktion inom privatägda företag, med ibland allvarliga konsekvenser för dessa människors arbetsförhållanden, samt för utbildningens kvalitet och elevernas hälsa och lärande.

RELATIONER SOM TIDIGARE varit förhållandevis opåverkade av kommersiella intressen är i dag involverade i ett system som bygger på ett direkt köp och sälj av den fysiska och intellektuella arbetskraften. Denna kapitalisering (Beach) av vad som tidigare har varit ett statligt och kommunalt arbete inom ländernas offentliga sektorer känns igen även i Sverige.

Den har beskrivits av såväl Daun (2003) som Lundahl (2002) i relation till utbildningssystemet generellt samt av Lundahl m fl (2010) och Erixon Arreman och Holm (2011 a, b) i relation till skolan i allmänhet och gymnasieskolans marknadsanpassning i synnerhet. Utbildningssystemens kapitalisering visar sig dessutom expandera både i Sverige och andra länder med potentiellt negativa konsekvenser för arbetstagare och konsumenter på såväl lokalt som globalt plan.

Forskning om förändringar inom utbildning och

omvårdnad återfinns ofta som en del av den övergripande forskningen om den offentliga sektorn, framför allt när det handlar om avancerade politiska ekonomier – kunskapsamhällen. Det har hävdats att förändringar inom den offentliga sektorn i dessa länder i hög grad varit beroende av nationella sammanhang och nationell politik och tagit olika vägar i olika länder. Men det har skett en konvergens på senare år, sägs det, och andra studier visar även på tvärnationella likheter i förändringsprocesserna och deras utfall och konsekvenser. Detta gäller framför allt under perioden efter 1960, vilket kan noteras i flera av de länder som har studerats i det europeiska Profknow-projektet (*Professional Knowledge – Restructuring work and life between state and citizens in Europe*) med en eller flera perioder av socialdemokratisk politisk hegemoni med dess keynesianska ekonomiska politik, följt av en glidning mot en mittenpolitik och ett slutligt brott

med keynesianism (Beach, 2009), samt, på senare år, ett ökat inflöde av nyliberal ekonomism inom den offentliga sektorn (McMurtry, 1998; Harvey, 2003). Dessa likheter påstås huvudsakligen beror på förändringar över tid i relation till tre huvudfrågor. Dessa är (i) *socialisation*, (ii) *tillväxning* och (iii) *kommersialisering* av arbeten, institutionell styrning och tjänster inom ländernas offentliga sektorer (Beach, 2008, 2009, 2010). Det innebär att bakom en till synes yttlig skillnad inom den offentliga sektorns förändring finns ett sammanhang av generell strukturell likhet (Rosskam 2006).

Denna likhet syns till att börja med i tjänstesektorernas utveckling och etablering i de olika länderna och sedan i den nyliberala ekonomiska politikens introduktion, tillämpning och utbredning (Beach, 2009, 2010). Den sistnämnda processen, det vill säga nyliberalismens intågande och expansion, har ibland skett som en del av, eller inom, socialdemokratiska ekonomiska experiment, som har påståtts vara nödvändiga för att rädda välfärden, och ibland av andra anledningar (Rosskam, 2006; Ball, 2007, 2008). Man talar ofta om skapandet av en så kallad schumpeteriansk stat, det vill säga en stat där välfärd och framgång sägs bygga på en ekonomisk utveckling genom entreprenörskap (Jessop, 2000; Zambeta 2002, 2004). Genom bland annat EU-ländernas enande om den så kallade Lissabonstrategin från mars 2000 har betydelsen av entreprenörskap blivit en gemensam del av den ekonomiska politiken och planeringen i Europasamarbetets olika länder (Beach, 2010).

En schumpeteriansk stat (eller entreprenörstat) organiseras så att entreprenörer ges de bästa tänkbara förutsättningar för att kunna realisera sina "kreativa" visioner, då detta anses, fast helt utan fasta belägg, ge det bästa utgångsläget för ett välutvecklat och effektivt kapitalistiskt system och ett kapitalistiskt välfärdssamhälles olika offentliga in-

stitutioner (Beach, 2008). Man uttrycker det som att kapitalism ska rädda välfärden genom ett *konkurrensutsatt system* som gör medborgare mer *aktiva*, och såväl omvårdnad som utbildning mer *effektiva*. Nedskärningar i offentliga utgifter, ökad privatisering, ett tillflöde av marknadsorienterade politiska beslut, angrepp på yrkesautonomi samt ekonomisk extraktion via medvärdesproduktion är dock vad som är mest vanligt förekommande i denna omvandlingsprocess. Dagens medier har ofta spelat en viktig roll. Nya sätt att beskriva och organisera utbildning och omvårdnad tas fram med hjälp av medier via eller inom en form av vad som kallas "policy-mediatisering" (Hajer, 2009), eller ibland "policy-media interaction", efter till exempel Robinson (2000). Hajer uttrycker det så här:

The media's wish for decor, for plots, for cliffhangers, or for framing policy in terms of conflicts, changes the conditions under which politics is made, and affects how politics is conducted. (Hajer, 2009, p. 4)

Med andra ord: mediernas önsknings att kunna utforma politik i relation till uppmärksamhetsfångslande rysare, intriger eller konflikter, för att skapa en mer spännande gestalt, förändrar politikens villkor och påverkar hur politiken bedrivs. Ett exempel finns i relation till lärarutbildningsutredningens betänkande (SOU 2008:109). Med stark diskursivt stöd via mediernas rapporteringar om den offentliga utbildningssektorns ineffektivitet, slarv och misslyckanden, kommer den med stor sannolikhet att underlätta en framtida *kommersialisering* av offentlig utbildningsservice inte olikt det som beskrivs i Beach (2008). Det har till exempel redan kommit förslag om halvprivata lärarutbildningar (exempelvis Rydbecksgymnasiets projektbeskrivning tillsammans med Åbo Akademi), som påstås kunna leverera lärare på ett mer tidsenligt

och kostnadseffektivt sätt, jämfört med dagens kritiserade institutioner, för dagens alltmer privatiserade, personaliserade och ibland numera även vinstkrävande skolsektor (Erixon Arreman & Holm, 2011a).

Mediernas rapportering kan betraktas ha lett till en diskursiv omvandling av tidigare uttrycksformer om den offentliga sektorn angående offentliga tjänsters utvecklade infrastrukturer och arbetskraft. Talet om offentliga praktiker och institutioner har förändrats (Ball 2008). De beskrivs numera ofta, som redan nämnts, som ineffektiva och i behov av undsättning å ena sidan, genom marknadsanpassning och uppstyrning mot en nyliberal styr- och leveransform å den andra (Ball, 2008, 2012). Mediernas rapportering har med andra ord smutskastat och nedvärderat den offentliga sektorns materiella bidrag i form av en effektiv infrastruktur och bemanning. Men dessa bidrag är, visar det sig, högst betydande och viktiga för framgångsrikt entreprenörskap och kommersialisering (Ball, 2007). De mediala nedvärderingarna möjliggör ett privat övertagande på låga ersättningsnivåer, och ett uppköpande långt under det egentliga ekonomiska värdet (Ball, 2008).

Skapandet av offentlig service inom utbildning och omvårdnad: Socialisation

Skapandet av offentliga tjänster inom utbildnings- och omvårdnadssektorerna i de sju olika europeiska länder som ingick i Profknow-projektet skedde vid delvis olika tidpunkter och i samband med olika katalysatorer (Goodson, 2008; Houtsonen & Wärvik, 2009). Men de ägde rum genom i stort samma process (Beach, 2008). Denna process kallas för socialisation (Beach, 2010), en term som benämner *skapandet av en offentlig arbetskraft* utifrån olika former av privata, halvprivata och/eller hushållsnära arbeten/tjänster. Termen refererar

med andra ord till en arbetskraft som uppstår när produktionsförhållanden flyttas från en privat sfär till en offentlig, genom tillkomsten av till exempel offentliga vård- och utbildningsinstitutioner (Jessop, 2000). Socialisation beskriver med andra ord skapandet av en samhällelig tillgänglig arbetskraft i en samhällelig institution som skolan, inom ett offentligt system som det offentliga utbildningssystemet. Och det är viktiga delar i dessa system som nu övertas av privata aktörer inom utbildningssektorn i Sverige, inte minst på gymnasienivå (Lundahl m fl, 2010; Erixon Arreman & Holm, 2011a, b).

Socialisationsprocessen har följt två separata vägar i de sju länderna i Profknow-projektet (Beach, 2010). Dessa är å ena sidan en förflyttning av utbildnings- och/eller omsorgsarbete *från* den husliga familjesfären och dess släkt-, grannskaps- och vänskapsrelationer, *till* samhällsinstitutioner såsom till exempel förskolor och vårdcentraler, som är klassiska svenska exempel på 60-talets folkhemsprodukter för utbildning och omvårdnad för den breda befolkningen. Å andra sidan har en förflyttning från småskaliga privatekonomiska produktionsförhållanden till samhälleliga institutioner ägt rum i relation till utbildning och omvårdnad för de välbärgade skikten. Skillnaden är viktig. I båda fallen har tillgång till en tjänst flyttats till någon form av offentlig organisation, men utifrån helt skilda utgångspunkter: det vill säga från hemmet till den offentliga sektorn å ena sidan och från småskaliga privata köp-och-sälj-arrangemang till den offentliga sektorn å den andra. Denna tudelning visar sig också vara ett globalt fenomen (Rosskam 2006; Ball, 2007; Beach, 2010).

I denna socialisation framträder med andra ord ett mönster beträffande bland annat frågan om klasskillnader som kan noteras såväl inom nationer som mellan nationer. Detta är ett mönster med

flera starka drag. Historiskt sett har det alltid varit möjligt för penningstarka grupper i Europa att få tillgång till exempelvis privat utbildning och omvårdnad från källor utanför hemmet. Socialisation i de fallen representerade således snarare en avkommersialisering av en sorts privatekonomisk praktik än en förflyttning av en hushållspraktik som utövas i släkt-, grann- och vänskapssystem eller relationer till ett statligt system. Motsatsen gäller för befolkningens fattigaste grupper. Tillgång till utbildning och omvårdnad för dessa har tidigare varit starkt beroende av släkt-, vän- och/eller grannskapsrelationer, och socialisation representerar därför där en ”externalisering” av vård- och utbildningsarbete (vilket så gott som uteslutande var/är kvinnligt arbete). Detta arbete har förflyttats från människors hem för att införlivas i allmänna, externa, offentliga institutioner. Detta skedde ibland med hjälp av organisationer, som kyrkan, som intermediära institutioner i till exempel Irland och Portugal och ibland med hjälp av filantropiska föreningar, som i England.

För den rikare delen av det europeiska samhället kan således socialisering av utbildning och omvårdnad betraktas som en annorlunda process än för de stora massorna. För de fattiga kan det kanske ses som ett försök att skapa ett modernt och effektivt system av utbildning, omvårdnad och omsorg med en viss grad av demokratisering genom allmänna interventioner och investeringar (jfr Esping-Andersson 1996). För de välbärgade däremot har socialisation involverat något som kan betecknas som en *avkommersialisering* av småskaliga privata tjänster. Men vad som kan konstateras nu, genom nyliberalismens framträdanden inom tjänstesek-

torn, är att det socialiserade arbetet håller på att gå tillbaka till privata former. Dessutom har global kapitalism – med stöd från privata medier och högerregeringar på regionala och nationella nivåer – genom de senaste årtiondenas omstruktureringar av olika basala offentliga tjänster kunnat förändra förhållandena mellan staten, den offentliga sektorns professionella tjänster och aktörer och olika sociala klasser. Som Jones (2005, s 229) påpekar, har såväl de teoretiska som de praktiska politiska intressena för jämlikhet förändrats kraftigt i denna process. Det har skett en återgång till större klasskillnader i, och organisationsformer för, leverans av utbildning och omvårdnad, liknande de som fanns under 1800-talet och 1900-talets första hälft (Beach 2009, 2010). Olika bidrag i Roskam (2006: red) diskuterar dessa saker utifrån ett internationellt perspektiv.

En sanning med modifikation

Den bild som målas ovan löper risk att skuldbelägga kapitalets intressen, samt glorifiera en tidigare epok i länders socialdemokratiska historia. Och för all del finns det kanske en viss grund för detta inom utbildnings- och omvårdnadssektorer (Beach, 2009, 2010). Men samtidigt måste detta omdöme behandlas med viss försiktighet (Ball, 2007, 2008), för de socialisationsprocesser som beskrivs ovan i relation till välfärdsstatens framväxt har aldrig fullt ut införlivats i något land inom Profknows urval (Goodson, 2008; Houtsonen & Wärvik, 2009), oavsett hur välutvecklat detta lands välfärdssystem än har varit. Det har alltid funnits parallella system av utbildning, omvårdnad och omsorg för individer med olika klassbakgrund¹.

¹ Detta har beskrivits såväl med avseende på utbildning i Frankrike av exempelvis Baudelot och Establet (1971), Bourdieu Passeron (1977) och Jones (2005) som i Sverige av Broady och Börjesson (2005) samt i Finland av Antikainen (2010), i Irland av Lynch (2006), i Grekland av Zambetta (2002, 2004) och i England av Ball (2003).

Men i länder som Storbritannien och Irland har ojämlikheten inom omvårdnad, utbildning och omsorg nu nått en ny extrempunkt. För de fattiga massorna talas det nu om undermåliga offentliga system, (i USA kallas det "bog-standard"), som skiljer sig markant från medel- och överklassens möjligheter att efterfråga tjänster. Där köper man antingen ut sig helt från det offentliga systemet eller kompletterar dess utbud med privata tillköp och dyra försäkringar. Denna ekonomiska möjlighet finns inte för alla grupper i samhället, speciellt inte för dem som växer upp som nyfattiga i storstadsförorter. Där tvingas man nöja sig med det offentliga systemets utbud, vars upplevda eventuella brister och faktiska tillkortakommanden kompenseras genom familjens, grannars eller vänners insatser, som förr i världen.

Det visar sig med andra ord helt enkelt vara en nödvändighet att komplettera de tidigare kronjuvelerna i dagens europeiska så kallade "välfärdssystem" med olika former av "top-up" tjänster (Beach, 2008, 2009). Detta måste ske trots att hela befolkningen tidigare utnyttjade den offentliga sektorn, speciellt i länder med ett omfattande välfärdssystem såsom Tyskland, Sverige, Finland och tidigare även Storbritannien. Den välbärgade eliten kompletterar genom sina tillgångar och privata kapital via ett exklusivt privatsystem och de fattiga gör det genom grannskaps- och släktskapsrelationer, på liknande sätt som för 150 år sedan. Välfärdsprojektet kompletteras med andra ord på två vitt skilda sätt, utifrån två vitt skilda källor, beroende på människors olika klassbakgrund, tillgångar och inkomster.

Skapandet av en ekonomiskt produktiv arbetskraft

De utarmnings- och återkommersialiseringsprocesser som har skett inom de offentliga systemen i välfärdssamhällen som Sverige har skett under en

relativt kort tidsperiod, och tidigare i vissa länder (till exempel Spanien, Portugal, Irland) än i andra (till exempel Sverige, Finland). Men inom dem har undervisning och omsorg förändrats från att vara ett socialt *användbart arbete*, först i hemmet och sedan i en offentlig institution, till ett *ekonomiskt produktivt arbete* i den privata ekonomins intressen och arrangemang, med märkbara negativa effekter på hälsa och utbildningsstandard för de fattiga (Lynch 2006, King & Wheeler 2004).

Benämningarna *produktiv* och *socialt användbar arbetskraft*, som exempelvis diskuteras i marxistisk litteratur, blir viktiga begrepp i skenet av detta. Inom marxism avviker dessa begrepp från den uppfattning som sprids via en generell borgerlig ekonomiteoretisk uppfattning, där de är komplementära produktionsformer. Så är inte fallet inom marxism. Där är begreppet *produktivt arbete* distinkt skilt från begreppet *socialt användbart arbete*, då socialt användbart arbete är en *ändamålsenlig aktivitet* som tillmötesgår levande människors behov medan produktivt arbete är ett arbete som *i huvudsak är produktivt i ekonomisk mening*, som den del av lönearbetet som är tvångsinlöst och distribuerat på olika sätt av den kapitaliska klassen som vinst. Dessa vinster berövar därför systemet ekonomiska tillgångar som annars hade kunnat föras tillbaka in i systemet till dem som utför eller mottar dess olika tjänster. Det är med andra ord ett symptom på ett parasitiskt förhållande.

Med hjälp av begreppen socialt användbart och produktivt arbete, reses frågan om arbetskraftens förvandling inom undervisning och omsorg genom kommersialisering skulle kunna representera ett nytt globalt inslag i den historiska klasskampen kring lönearbetets produktiva avkastningar (Beach, 2010). Men det finns även andra implikationer. En av dessa rör vilken roll som välfärdsstaten anses spela. För vad som framträder är att snarare än att

betrakta välfärdsstaten som en motsättning till den privata produktionen, och som ett exempel på omfördelning av mervärde genom skatt på inkomster och profit, som ofta nämns i socialdemokratiska välfärdsstaters policydeklarationer och självbeskrivningar (se till exempel Esping-Andersson 1996), när det faller i fel händer (som dagens högerregering till exempel, eller en ideologilös och ekonomiskt experimenterande socialdemokrati) borde välfärdsstaten framstå som ett instrument i en förvandlingsprocess av olika värdeformer (till exempel vårdandets psykologiska och emotionella och utbildningssystemets kulturella kapital) till ekonomiska former i termer av objektiverad arbetskraft och ekonomiska tillgångar som ackumuleras av kapitalister genom köp och försäljning av just denna arbetskraft och dess produkter (McMurtry, 1998; Harvey, 2003). Erixon Arreman och Holm (2011a, b) har beskrivit detta i relation till utbildning inom gymnasiesektorn.

Välfärdsstatens expansion blir då en viktig mellanhand i kapitalets tillväxt snarare än något som är resistent (motståndskraftigt) mot kapital, så som ibland uttrycks (se till exempel Esping-Andersson 1996). Och kommersialisering är således inte en process som strider mot tidigare utveckling inom välfärdssamhällen, utan snarare en process som utnyttjar denna utveckling i eller för privata ekonomiska intressen. Det sker när politisk styrning faller offer för kapitalets intressen och/eller marknadskapitalismens hegemoni.

Detta betyder att den nyliberala kommersialiseringen inom tjänstesektorn innefattar viktiga politiska reträtter från tidigare försök att uppnå en viss form av jämlikt och demokratiskt tillhandahållande av service (Ball, 2008). Det gör den onekligen, och i den privata ackumuleringens intressen. Till och med de mildaste former av statligt styrda kommersialiseringar, som exemplet med Sveriges

friskolereform från 1992 som uttrycks ha som mål att utveckla en effektiv, mänsklig service och mångfald – inte profit – är beroende av ett etablerat "varumärke" samt en infrastruktur av människor, platser, artefakter och brukare som kan övertas genom ekonomiska ersättningar som ligger långt under "varumärkets" egentliga värde (Ball, 2007). Detta innebär en förvandling av arbetsförhållanden i länder som Sverige och en massiv förflyttning av statens kapital och andra tillgångar samtidigt som förhållanden som tidigare var relativt opåverkade av direkta vinstintressen har omvandlats till kommersiella relationer som innefattar ett direkt köpande och säljande av arbetskraft för att skapa privata mervärden. Båda dimensionerna av välfärdens omstrukturering har därför betydande konsekvenser i relation till jämlikhetsfrågor. Dessa börjar bli alltmer synliga i, och i anslutning till, dagens utbildningssystem och dess praktiker och produkter, samt den offentliga sektorns arbetsförhållanden i bredare bemärkelse.

Referenser

- Education: *The Case of Restructuring the Nordic Model*, Current Sociology, Antikainen, A. (2010). The Capitalist State and 58(4), 530–550.
- Ball, S. J. (2003). *Class Strategies and the Education Market: the Middle Classes and Social Advantage*. London: RoutledgeFalmer.
- Ball, S. J. (2007). *Education plc: Understanding Private Sector Participation in the Public Sector*. Oxford: Routledge.
- Ball, S. J. (2008). *New Philanthropy, New Networks and New Governance in Education*, Political Studies, 56(6), 747–765.
- Ball, S. J. (2012). *Performativity, Commodification and Commitment: An I-Spy Guide to the Neoliberal University*, British Journal of

- Educational Studies, 60, 17–28.
- Baudelot, C. & Establet, R. (1971). *Grundskolans funktion i det kapitalistiska skolsystemet*, i Berner, Callewaert & Silberbrandt red: Skola, ideologi och samhälle. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Beach, Dennis (2008). *The Changing the Relations between Education Professionals, the State and Citizen Consumers in Europe: Rethinking Restructuring as Capitalisation*, European Educational Research Journal, 7(2): 195–207.
- Beach, Dennis (2009). *Omstrukturerering av utbildning och vård i Norden från ett socialt användbart till ett kommersialiserat och ekonomiskt produktivt arbete: I vems intressen?* Nordisk Pedagogik, 29(3), 294–302.
- Beach, Dennis (2010). *Socialisation and Commercialisation in the Restructuring of Education and Health Professions in Europe: Questions of Global Class and Gender*, Current Sociology, 58(4), 551–569.
- Broady, D. & Börjesson, M. (2005). *Gymnasieskolans sociala karta*, s. 32–37 i Utbildningsvetenskap 2005 – resultatdialog och överblick, Vetenskapsrådets rapportserie 13:2005, Vetenskapsrådet, Stockholm.
- Daun, H. (2003). *Market forces and decentralization in Sweden: Impetus for school development or threat to comprehensiveness and equity?* I D.N. Plank & G. Sykes (red), *Choosing Choice. School Choice in International Perspective*, 92–111. New York: Teachers College Press.
- Erixon Arreman, I. & Holm, A-S. (2011a). *School as "Edu-business": Four "serious players" at the Swedish upper secondary school market*. Education Inquiry 2,(4) (this issue).
- Erixon Arreman, I. & Holm, A-S. (2011b). *Privatisation of public education? The emergence of independent upper secondary schools in Sweden*. Journal of Education Policy, 26(2), 225–243.
- Esping-Andersen, G. (1996). *After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy*, i G. Esping-Andersen (red), *Welfare States in Transition*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Goodson, I. (2008: red). *Investigating the Teacher's Life and Work*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Hajer, Michelle (2009). *Authoritative Governance: Policy Making in the Age of Mediatisation*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, David (2003). *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Houtsonen, J. & Warvik G-B. (2009: red). *European Nurses' Life and Work under Restructuring*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Houtsonen, J., Czaplicka, M, Lindblad, S, Sohlberg, P & Sugrue, C (2010). *Welfare State Restructuring in Education and its National Refractions: Finnish, Irish and Swedish Teachers' Perceptions of Current Changes*, Current Sociology, 58(4), 597–622.
- Jessop, Bob (2000). *From the KWNS to the SWPR*, i Lewis, G, Gewirtz, S & Clarke, J (red) *Rethinking Social Policy*. London: Sage.
- Jones, Ken (2005). *Remaking education in Western Europe*, European Educational Researcher Journal 4(3): 228–242.
- King, T. and Wheeler, M (2004). *Inequality in Health Care: Unjust, Inhumane*, Annals of Internal Medicine, 141: 815–817.
- Lundahl, Lisbeth (2002). *From Centralisation to Decentralisation: Governance of Education in Sweden*. European Educational Research Journal 1(4): 625–636.
- Lundahl, L, Erixon Arreman, I, Lundström, U. & Rönnberg, L. (2010) *Setting Things Right? Swedish Upper Secondary School Reform in a 40-Year Perspective*, European Journal of Education.

- Vol. 45(1), 46–59.
- Lynch, K. (2006). *Neo-liberalism and marketisation: the implications for higher education*, European Educational Researcher Journal 5(1): 1–17.
- McMurtry, J. (1998). *Unequal Freedoms: The Global Market as an Ethical System*. Toronto: Kumarian Press.
- Robinson, P. (2000). *World Politics and Media Power: Problems of Research Design*, Media, Culture and Society 22(2): 227–232.
- Roskam, E., red. (2006). *Winners or Losers? Liberalizing Public Services*. Geneva: ILO.
- SOU 2008:109: *Hållbar lärarutbildning*, Utbildningsdepartementet. Stockholm.
- Zambeta, E., (2002). *Europeanisation and the emergence of entrepreneurial culture in Greek education: reflections from education policy*, Education and Social Justice 4(2): 15–23.
- Zambeta, E. (2004). *Greek Education 1980–2001: From the demand for democratisation to the promotion of entrepreneurship*, i Sakis-Karagiorgas-Foundation (ed) *Social Change in Contemporary Greece (1980–2001)* Athens: Sakis Karagiorgas Foundation.